

ZASEDÁNÍ VĚDECKÉ RADY VÝZKUMNÉHO ÚSTAVU PEDAGOGICKÉHO J. A. KOMENSKÉHO

Dne 30. září 1954 se sešla vědecká rada Výzkumného ústavu pedagogického J. A. Komenského v Praze k druhému zasedání, aby posoudila, jak ústav plní své vědecké úkoly a aby ověřila své podmínky k jeho další práci. Podkladem obsažné diskuse byly jednak zprávy ředitele ústavu Dr. B. Kujala a ředitele brněnské pobočky Dr. F. Holešovského o práci ústavu, jednak zprávy předsedů pracovních komisí vědecké rady o činnosti VÚP v jednotlivých pracovních úsecích.

Jak ukázal ředitel ústavu Dr. B. Kujal, činnost ústavu se rozvíjí podle pracovního plánu, schváleného kolegiem ministra školství v únoru 1954. Desátý sjezd KSČ a nové zkušenosti, které ústav získal při své práci na školách, vedly jeho pracovníky k tomu, aby v pracovním plánu některé úkoly zvýraznili a dali jim správnější pojetí. Rozhodující zásluhu o to má akademik O. Chlup, který účinně pomáhá ústavu řešit jeho úkoly na vědeckém základě.

Srpnové učitelské konference, jichž se pracovníci ústavu v čele s akad. Chlupem zúčastnili, znovu podtrhly směrnice X. sjezdu KSČ o nutnosti zvýšit znalosti žactva a účinněji snižovat procento propadajících žáků. Mezi příčinami neuspokojivého stavu uváděli účastníci konferencí přeplněné učební osnovy a učebnice, nedostatky v ideové i pedagogické přípravě a práci učitelstva, špatné plánování a neuspokojivou organizaci učebně výchovné práce, nedostatečné prověřování vědomostí a dovedností žáků a jejich nesprávné a nejednotné hodnocení. Nedostatky v chování žáků se týkají nedodržování pravidel chování pro žáky, špatného režimu ve škole, nedostatečné práce třídních učitelů, neuspokojivé spolupráce školy a rodiny, nedostatečného využití výchovného vlivu umění a téměř všeobecně také neuspokojivé práce školských skupin ČSM a PO.

Mnozí učitelé, jak uvedl Dr. B. Kujal, nejeví dosud žádoucí zájem o theoretické pedagogické otázky, a to i o výtežky sovětské pedagogické vědy. Na druhé straně je třeba vyzvednout zvýšenou politickou úroveň a aktivitu školských pracovníků i jejich živý zájem o práci podle nových učebních osnov a učebnic

Účast na učitelských konferencích poučila pracovníky ústavu o tom, že je třeba ještě účinněji pomáhat učitelstvu, aby dovedlo správně hodnotit význam jednotlivých částí učiva a zaměřovalo se ve své práci především na učivo základní. Obobhatit pedagogické myšlení učitelstva o tento zřetel je jedním z důležitých úkolů pedagogické vědy. V tomto smyslu bude třeba věnovat zvýšenou péči jednomu ze základních úkolů ústavu, totiž provedení vědeckého výzkumu osnov a učebnic se zaměřením na další podstatnou redukci učiva. Tento úkol, formulovaný akademikem O. Chlupem, nutno chápat v souvislosti s úsilím o zvědečnění a ideové prohloubení vyučování a odstranění všeho formalismu z učebně výchovné práce. V úsilí o postižení skutečných základů věd a umění při současném respektování zřetel k věkovým zvláštěnostem žáků nutno spatřovat jednu z hlavních cest, jak zajistit podmínky pro osvojení trvalých a hlubokých vědomostí a dovedností žáků a jak v souvislosti s tím vytvářet i podmínky k využití všech výchovných možností, které vyučování přináší.

Na konferencích měli pracovníci ústavu také příležitost ověřit si mnohé nedostatky dosavadní klasifikační praxe na školách. Učitelstvo se živě zajímá o zpřesnění a konkrétní klasifikačních norem v jednotlivých učebních předmětech.

Ředitel ústavu proto doporučil zvýraznit a nově formulovat některé základní úkoly pracovního plánu VÚP:

1. Zintenzivnit práci na úkolu »Základní otázky teorie socialistické výchovy« a sdružit pod vedením kabinetu ČSAV k této práci přední pracovníky ze všech pracovišť,

2. konat ve spolupráci s učiteli a vědeckými pracovníky příslušných oborů výzkum učebnic se zaměřením na zdokonalení výběru učiva, zejména na jeho redukci, na zlepšení didaktické stavby osnov a učebnic a na zlepšení práce podle učebnic,

3. věnovat větší pozornost otázkám mravní výchovy, především otázkám kázně, a k tomu vytvořit pro koordinaci této práce subkomisi při vědecké radě,

4. věnovat větší pozornost otázkám estetické výchovy.

Bude třeba, aby pracovníci ústavu spolu s výzkumnou prací dále zlepšili a prohloubili pomoc škole a učitelstvu. To znamená pohořevěji seznamovat učitelstvo i širší veřejnost s výsledky práce už v jejím průběhu, účinněji pomáhat odstraňovat všechny zjištěné nedostatky v práci škol, zveřejňovat práci učitelů, kteří docilují dobrých výsledků ve výchově a vzdělání mládeže, pečovat o další růst vynikajících učitelů, o zobecnování zkušeností z jejich práce.

Z toho vyplývají především tyto konkrétní úkoly:

1. Uskutečnit pedagogická čtení, která jsou v plánu ústavu na rok 1954 a která jsou jakousi přípravou pro další rok, kdy budou pedagogická čtení už pořádaná podle jednotných směrnic ministerstva školství ústředně,

2. připravit k vydání plánované sborníky, které mají pomoci učitelstvu v práci podle nových osnov a učebnic,

3. pomoci zlepšit úroveň pedagogických a metodických časopisů a uveřejňovat v nich předběžné výsledky výzkumných prací, stati a články, které pomáhají překonávat nedostatky v práci škol a přispívají k rozvoji theoretického ruchu,

4. dále se účastnit učitelských dnů a na nich seznamovat účastníky s výsledky výzkumné práce,

5. pomoci ministerstvu školství vypracovat směrnice k průzkumu učebnic a k zpřesnění klasifikačních norem,

6. k provedení každého jednotlivého výzkumu sestavit komisi, složenou z pracovníků ústavu, z učitelů, u nichž se výzkum provádí, a z vědeckých pracovníků příslušných vědních oborů; v ní projednávat postup výzkumu a hodnotit dosažené výsledky.

Ředitel Dr. B. Kujal podal pak přehled o *plnění pracovního plánu ústavu*.

Plán ústavu je zladěn s plánem kabinetu pedagogiky ČSAV. Pamatuje jak na práce vědecko-výzkumné, tak i na plánování veškeré vědecko-organizační, dokumentační, přednáškové, popularizační a konsultační činnosti VÚP.

Hlavním vědecko-výzkumným thematem v sekci pro pedagogiku a didaktiku je thema *«Základní otázky theorie socialistické výchovy a vyučování»*. Úkolem této práce, vedené akademikem O. Chlupem, je a) prozkoumat pedagogickou problematiku a vyzdvihnout nové výzkumné problémy, b) osvětlit a uvést v systém základní otázky theorie socialistické výchovy a vyučování, a to v těsné souvislosti s řešením základních úkolů, které naše kolektiv plní a ve spojení s bojem proti přežitkům v theorii a praxi socialistické výchovy, c) přispět k propracování pedagogického pojmosloví a k sestavení učebnice pedagogiky pro vysoké školy pedagogické, d) vypracovat monografii o některých základních otázkách theorie socialistické výchovy.

Výzkum pedagogické problematiky a příprava konspektu učebnice se dějí tím způsobem, že se podrobně analyzují naše hlavní i sovětské pedagogické časopisy od roku 1945. Výběr časopisů bude postupně rozšiřován a přikročí se i k rozboru pedagogické tvorby knižní. Již nyní analyzují někteří členové výzkumného kolektivu pedagogický systém význačných pedagogických reformátorů minulosti. Studované prameny se podrobně excerpují podle problémů, které se v nich řeší. Z skaný materiál se řadí zatím podle návrhu prospektu sovětské učebnice pedagogiky pro vysoké školy. Konfrontace pedagogického systému učebnice s problémy, které přináší život naší a sovětské školy po roce 1945, bude mít značný význam pro stanovení další výzkumné problematiky i pro vypracování konspektu nové učebnice pedagogiky.

Souběžně s tím postupuje práce na plánovaných menších monografiích, které jsou rovněž přípravnými pracemi pro vypracování konceptu učebnice pedagogiky. Tak na př. akademik Chlup dokončuje stať *»O bojích za socialistickou pedagogiku u nás«*, Dr B. Kujal pracuje na konceptu studie *»Boj o jednotnou školu a socialistickou pedagogiku v letech 1945—1955«*, Dr V. Drchalová se zabývá otázkou vlivu *Velké říjnové socialistické revoluce na naši školu a pedagogiku*. Byl rozmnožen materiál Dr M. Cipra a kolektivu o otázkách *výchovy uvědoměle ukázněnosti* a rozeslán externím spolupracovníkům na výzkumu.

Pracovníci na temat *»Systém polytechnického vzdělání na všeobecně vzdělávací škole«*, vedeném Dr J. Trajerem, provedli zkoumání ve školách, přitom mimo jiné provedli v četných třídách zkoušky znalosti žáků u některých otázkách zemědělské výroby. Analysují vědecké základy zemědělské výroby ve vztahu k učebnicím a připravují konferenci o polytechnickém vzdělání.

Thema *»Základní otázky teorie odborného vzdělání na odborných školách«*, vedené Dr A. Kuncem, obsahuje práce z oboru metodiky mechaniky a dílenského vyučování. Byl vypracován pokusný učební text mechaniky pro I. ročník a jsou zjišťovány zkušenosti s ním, mimo jiné i na základě vlastního vyučování. Zpracovávají se poznatky z vyučování v dílnách.

Pracovní kolektiv, vedený s. J. Korejsem, pracuje na temat *»Didaktické otázky rozvoje poznání, myšlení a řeči žáků předškolního a mladšího školního věku«*. Při zjišťování stavu sjednoceného jazykového vyučování ve 2.—4. roč. národních škol byla vypracována obsáhlá metodická příručka, přispívající k uplatnění nového pojetí vyučování čtení a slohu v těchto ročnicích ve spojení s věcným poznáváním.

V sekci pro psychologii se pracuje na dvou vědecko-výzkumných themech, a to na themech *»Vývojové vlastnosti vyšší nervové činnosti dětí«* a *»Psychologie učení a psychologie žáka 5—7letého«*.

V prvním temat, vedeném doc. Dr J. Linhartem, jde o tři experimentální práce, a to o studium vývoje zobecňování, o výzkum specifických vlastností orientačně pátracích reakcí dětí a o výzkum individuálních zvláštností typu a charakteru.

Druhé thema, jež vede Dr Fr. Jiránek, zahrnuje rovněž tři práce, a to experimentální výzkum prvních počátků čtení a psaní, výzkum tvoření představ u dětí 5—7letých a výzkum individuálních odlišností v chování žáků při vyučování v prvních měsících na národní škole. Oddělení pedagogické psychologie vypracovalo obsáhlejší studii o některých pedagogicko-psychologických otázkách elementárního čtení a psaní, která vznikla na základě dvouletého výzkumu na školách.

Themata *»Základy estetické výchovy na všeobecně vzdělávací škole«*, *»Metodika vyučování základům společenských věd«* a *»Metodika vyučování matematice, přírodním vědám a zeměpisu se zvláštním zřetelem k polytechnickému vyučování«*, která vedou Dr J. Šlajer, Dr J. V. Bečka a Dr A. Vodička, jsou z podnětu a za vedení akademika O. Chlupa pojata především jako výzkum učebnic a osnov. Jde tu o výzkum Živé abecedy a Slabikáře, čítanek pro 2. a 4. ročník, mluvnice pro 8. ročník, učebnic ruštiny pro 5., 6. a 9. ročník, učebnic osnov, učení o ústavě, učebnic matematiky pro 2. a 6. ročník, učebnice fyziky pro 7. ročník, učebnice chemie pro 8. ročník, učebnice biologie pro 6. a 10. ročník a učebnice zeměpisu pro 8. ročník.

Byla provedena podrobná analýsa uvedených učebnic a stanoveny podstatné a pro určitý ročník specifické okruhy učiva. Pisemnými a ústními zkouškami byl zjištěn na vybraných městských i venkovských školách stav základních vědomostí a dovedností žáků na začátku školního roku. Na základě analýsy učebnic a osnov a zkoušek se provádí na těchto školách soustavné pedagogické pozorování, zaměřené především na práci učitelů s učebnicí. Současně se připravují písemné i ústní zkoušky, které mají pomoci zjistit výsledky vyučovací práce u těchto učitelů. To má umožnit srovnat práci s učebnicí a její výsledky u různých učitelů. Ve výzkumu učebnic bude přikročeno i k pokusnému vyučování.

Thema »Vědecké základy metodiky tělesné výchovy«, které vede Dr J. Kozlík, obsahuje jednak výzkum závislosti vytváření pohybového návyku na koncentrovaném a intervalovém nácviku, jednak výzkum vytváření návyku správného držení těla u žáků národní školy. Na řešení úkolu se podílejí vedle pedagogů i lékaři. V oddělení tělesné výchovy se kromě toho pracuje na metodické knize pro 6.—11. ročník.

Důležité úkoly řeší thema »Hygienické základy denní životosprávy školní mládeže se zřetelem k jejím věkovým zvláštnostem«. V práci, vedené Dr V. Hladkou, byl proveden průzkum doby potřebné k přípravě domácích úloh u skupiny žáků 6. postupného ročníku. Byly vyzkoušeny různé metody k zjišťování pracovního zatížení žáků a vypracován i vyzkoušen záznamový arch o zaměstnaní a činnosti dětí.

V práci na tematiku »Stav a rozvoj vědomostí a dovedností žáků na školách pro děti vyžadující zvláštní péči«, vedeném Dr J. Meisnerem, byl dokončen orientační výzkum ve školách normálních, zvláštních a v ústavu pro hluchoněmé. Byl připraven laboratorní pokus k analýze postupu diferenciaci v jednotlivých skupinách.

Významnou složkou činnosti ústavu byla autorská, recensní i jiná přímá součinnost pracovníků ústavu při zpracování učebnic. Z podnětu a za vedení akademika O. Chlupa připravila pracovnice ústavu J. Hřebejková se spolupracovníky Živou abecedu, Slabikář a Průvodce k Živé abecedě a ke Slabikáři. Pracovník VÚP J. Doležal vypracoval slabikář pro dospělé. Členové ústavu dále vypracovali se svými spolupracovníky čítanky pro 3., 4. a 9. ročník učebnice ruštiny pro 5., 6. a 9. ročník, učebnice zeměpisu pro 8. ročník, početníci pro 1. ročník, učebnici fyziky pro 7. ročník, podle sovětské předlohy pak Základy darwinismu, učebnici anatomie a fyziologie a dále doplněk k učebnici anatomie a fyziologie pro pedagogické školy. Titulní redakci provedli pracovníci ústavu u učebnic českého jazyka pro 2.—5. ročník, čítanek pro 2.—5. a 9.—11. ročník, učebnic ruského jazyka pro 10. a 11. ročník, učebnic zeměpisu pro 5.—8. ročník, učebnic matematiky pro 2.—5. ročník, zoologie pro 7. a 8. ročník, učebnice mechaniky a j. Členové VÚP spolupracovali na učebnici českého jazyka pro 10.—11. ročník, na učebnici ruského jazyka pro 8. ročník, na učebnici ústavy ČSR a SSSR, na čítance pro 2. ročník pedagogických škol i na některých dalších učebnicích. Ústav vypracoval posudky k učebnicím ruského jazyka pro 10. ročník, k učebnici ruské, sovětské literatury pro 11. ročník, k učebnicím zeměpisu pro 9. a 10. ročník, k učebnicím matematiky pro 6.—11. ročník, k učebnici rýsování pro 11. ročník, k učebnicím chemie pro 8.—11. ročník a j.

V měsících lednu až srpnu 1954 přednesli pracovníci ústavu 299 přednášek, napsali 102 články a proslavili 53 rozhlasových přednášek. Zúčastnili se práce v redakcích různých časopisů, ve vědeckých radách a jiných institucích.

Vědecko-výzkumným úkolům a potřebě zvyšovat odbornou kvalifikaci pracovníků odpovídají i *organizační formy práce ústavu*.

Základní význam má pedagogický seminář s. akademika O. Chlupa, jehož se pravidelně účastní členové kabinetu pedagogických věd při ČSAV, pracovníci z pedagogické sekce ústavu a vedoucí sekci. V semináři se projednávají vědecko-výzkumné práce kabinetu i ústavu a referuje se o literatuře. Seminář se stává školou vědecké pedagogické práce a má vliv na veškerou činnost ústavu. Další významnou pomocí předsedy vědecké rady VÚP akademika Chlupa jsou konsultace, které poskytuje jednotlivým výzkumným kolektivům i pracovníkům. Pomocí akademika O. Chlupa, jak konstatoval Dr B. Kujal, je velmi obětavá a zásadní povahy. Také ostatní členové vědecké rady prokazují ústavu cennou pomocí. Pětina zjevně o těch členech vědecké rady, kteří se ujali řízení práce v jednotlivých jejich komisích a kteří svými radami a soudružskou kritikou přispívají ústavu k řešení jeho vědeckých úkolů.

Jednou měsíčně se koná celoustavní seminář, který za účasti všech vědeckých pracovníků projednává referát a koreferát o některé ústavní výzkumné práci nebo o některé významné práci sovětské. Seminář slouží kontrole vědecké práce, pře-

nášení zkušeností z vědecké práce v jednotlivých sekcích a studiu základních otázek metodiky pedagogického výzkumu, zde se pracovníci ústavu učí tvůrčí kritice a sebekritice.

Ústav spolupracuje úzce s kabinetem pedagogických věd při ČSAV a s vysokými školami, zvláště s pražskou VŠP. Ve vědecké radě VÚP a v jejích komisích se uskutečňuje i pomoc pracovníků z jiných vědeckých pracovišť. Ředitel ústavu navázal při své nedávné návštěvě v NDR při oslavě pátého výročí založení berlínského ústředního pedagogického ústavu spojení s tímto ústavem. Rovněž mezi ústavem a APV RSFSR se vyměňuje odborná literatura. Pracovníci VÚP sledují pozorně práci polského pedagogického ústavu. Navštívili i některé vědecké ústavy ČSAV, aby se seznámili s jejich organizací vědeckého práce.

V třetí části své zprávy věnoval ředitel Dr. B. Kujal pozornost *kádrovým otázkám* VÚP. Kolegium ministra školství uložilo vedení ústavu zkvalitnit vědecké kádry ústavu, a to postupnou výměnou, získáváním nových pracovníků a školením všech, kteří v ústavu pracují. Ministerstvo školství zřídilo při ústavu aspiranturu, která umožňuje vychovávat mladé vědecké pracovníky v oboru pedagogických věd. Na základě konkursu byli vybráni dva aspiranti pro pedagogiku a dva pro psychologii. Jejich školiteli jsou akademik O. Chlup v oboru pedagogiky a doc. Dr. J. Linhart v oboru psychologie. Ve smyslu usnesení kolegia usilovalo vedení ústavu o získání nových, plně kvalifikovaných vědeckých sil; přitom byly doplněny pomocné odborné síly (techničtí asistenti), aby mohlo být plně využito k výzkumné práci sil vědeckých. Ústav vypsal několik veřejných konkursů na neobsazená místa vědeckých pracovníků. Nepodařilo se dosud získat pracovníky pro metodiku přírodních věd, pro odborné školy, dějepis a literární výchovu, a to je vážnou překážkou rozvíjení výzkumné práce v těchto oborech.

V závěru své zprávy doporučil ředitel Kujal, aby vědecká rada při projednávání činnosti ústavu věnovala pozornost zejména změnám plánu, které vyplynuly z usnesení X. sjezdu KSC a z potřeb školy. Doporučil, aby se vyslovila i k organizaci práce ústavu a k řešení kádrových otázek, mimo jiné také k jednání o převedení ústavu mezi resortní vědecko-výzkumné ústavy a o přechodnou úpravu platů některých pracovníků ústavu. Zdůraznil, že pracovní kolektiv VÚP ještě zdaleka není se svou prací spokojen. Všichni pracovníci ústavu budou dále usilovat o to, aby jejich práce byla ještě hlouběji spjata se školní prací, aby ještě více pomáhala učitelstvu při řešení všech naléhavých úkolů, které školským pracovníkům ukázalo usnesení X. sjezdu KSC.

Zprávu doplnil ředitel brněnské pobočky VÚP *Dr. F. Holešovský*.

Pracovníci sekce mimoškolní a mimotřídní výchovy v brněnské pobočce se zabývají jednak otázkami obsahu a metodiky mimoškolní a mimoškolní práce ve všeobecné vzdělávací škole, jednak výchovnými úkoly rodiny v socialistické společnosti.

Byla dokončena publikace *O. Strumhause a Dr. T. Henka o školních pokusných pozemcích*, která má sloužit jako pomocná kniha pro učitele národních a středních škol. Pracuje se na tematiku *»Obsah a metodika práce v kroužku dovedných rukou«*, která má přispět k tomu, aby se tyto zájmové kroužky na národních školách staly důležitým pomocníkem učitelů při uskutečňování polytechnického vzdělání žactva. Thema *»Význam a obsah práce pionýrské družiny«* směřuje k prohloubení práce pionýrských družin na našich školách, která je základním předpokladem úspěšné práce pionýrského oddílu. Ministerstvo školství kromě toho pověřilo pionýrské oddělení pobočky zpracováním *»pomocné knihy pro vyučování o pionýrské organizaci ČSM na pedagogických školách pro učitele národních škol«* (škol *»Pracovní výchova dětí v rodině«* (Dr. J. Kurfürst, Dr. T. Henek a další) navazuje na přípravu práci *»Výchova ke kolektivnosti a ke kázní v naší rodině«*. Práce má ukázat na konkrétních příkladech, jak uvědomělá socialistická rodina řeší otázky pracovní výchovy dětí. Pro výzkum se vybírají rodiny z různého prostředí. Za pomoci vychovatelů ve státních pracovních zálohách vyhledává

kolktiv také úspěšné mladé lidi a v rozhovorech s nimi i s jejich dřívějšími a nyní nejšími vychovateli zjišťuje vlivy, které se podílely na jejich výchově v době pracovníky.

Sece estetické výchovy se zabývá především otázkami teorie a dějin literatury a problémy dramatické a filmové tvorby pro mládež. Její práce systematicky směřuje ke zkoumání základů estetické výchovy ve všeobecně vzdělávací škole, na př. v práci Dr. O. Audyho *»O podstatě dětského veršovaného folkloru«*.

Dr. F. Holešovský za pomoci Dr. E. Svobody připravil monografické zpracování Alšových ilustrací k pohádkám a pověstem v české literatuře pro mládež, jež je úvodem k plánované práci kolektivu pobočky o *ilustraci pohádek a pověstí v české literatuře v I. polovině našeho století*.

Pracovníci na studii *»Kladný hrdina dramatického díla a jeho správné chápání dětským divákem«* (Dr. R. Lukášová a O. Zukal) vycházejí z analýsy dramatického textu i jeho realizace. Při průzkumu na školách si současně zjišťují a ověřují formy práce s divadelním představením ve výchovně vzdělávací práci školy.

Studie *»Estetické a výchovné zřetele socialistické pedagogiky v dramaturgii a uměleckém zpracování filmů pro děti a mládež«* (M. Liška a spolupracovníci) má ukázat některé ideové, umělecké a pedagogické nedostatky československého kresleného a loutkového filmu a vytyčit základní požadavky na dramaturgii a umělecké zpracování těchto druhů filmů pro děti a mládež.

Thema *»Základy estetické výchovy ve všeobecně vzdělávací škole«* se zabývá estetickou výchovou v rámci t. zv. estetických předmětů.

Pracovníci oddělení literární výchovy a literatury pro mládež se věnují pracím o teorii a metodice literárního čtení. (*»Obsah a systém literárního čtení v 6.—8. post. ročníku«*, *»Zásady a metody ideově estetického rozboru literárních textů v 6.—8. p. r. a základní poznatky z teorie literatury«*.) Byly provedeny plánované práce na nových čítankách a připraven Metodický průvodce k čítankám. Mimo plán pracují F. Vitek a A. Stromšíková na analýze čítanky pro 8. p. r. a na přípravě průzkumu práce podle této čítanky. Úkol *»K základním otázkám mimoškolní četby«* s hlediska úkolů socialistické výchovy i organizace a forem jejího vydávání vyústuje v konkrétní návrh krátkodobého i výhledového edičního plánu podle jednotlivých vzdělávacích oborů na jedenáctileté všeobecně vzdělávací škole.

Hudební oddělení pracuje na dlouhodobém úkolu *»Obsah a metody hudebně výchovné práce na škole«*. Jeho cílem je analyzovat základní didaktické a pedagogické principy hudební výchovy a vymezit metody hudebně výchovné práce na všeobecně vzdělávací škole.

Pracovníci výtvarného oddělení pobočky spolu s předními učitelskými praktiky a teoretiky připravili *pomocnou knihu pro učitele kreslení na všeobecně vzdělávacích školách*. Při hodnocení jejího poslání připomněl Dr. Holešovský poučení, jehož se pracovníkům v oboru výtvarné výchovy dostalo na semináři o estetické výchově v pražském ústavu v září 1954.*)

Druhým úkolem výtvarného oddělení je thema *»Zobrazování prostorových útvarů v kreslení na osmileté střední škole«*. Zkušenosti budou shrnuty v metodické studii o perspektivním zobrazování na osmileté střední škole.

Oddělení výchovy na školách pro mládež, vyžadující zvláštní péče, připravilo za vedení Dr. L. Štejgerleho a ve spolupráci s odborníky učební osnovy pro 12 druhů těchto škol. Byly připraveny některé učebnice, na dalších se pracuje. Je zpracována studie o *názornosti při vyučování slepých dětí*, která se zabývá mimo jiné otázkami cvičení a rozvíjení zbylých analyzátorů, budování návyků orientace u slepého dítěte a uplatnění názornosti v jednotlivých vyučovacích předmětech.

Ústav pracuje také na thematu *»Výchovně vzdělávací práce v zařízeních zotavovací péče o děti«*. Úkol je zaměřen na průzkum práce v mezinárodních táborech

*) Akademik Ot. Chlup. O estetické výchově, Pedagogika 1954, 10, 733.

miru, které jsou nejvyšší a s hlediska politického nejvýznamnější formou re-
kreační péče.

*

V diskusi o přednesených zprávách se ujal slova nejprve *akademik B. Bydžovský*. Vyjádřil se kladně o celkovém zaměření práce ústavu a vyslovil přesvědčení, že plán, splněný ústavem, je účtyhodný. Doporučil, aby se pracovníci VÚP opírali ve své činnosti o bohatou tradici našeho pedagogického výzkumnictví a aby při řešení pedagogických problémů těžili ze všeho, čím naše pedagogika již dříve přispěla k jejich ujasnění. Poukázal na důležitost náležitého vědeckého využívání materiálu, který shromažďují pracovníci ministerstva školství při svých pozorováních na školách. Zdůraznil, aby pracovníci ústavu co nejdříve pomohli řešit problém redukce učiva ve všech předmětech. Tato otázka se vleče již po léta a neustále ztroskotává o tvrdší odpor odborníků. Bez podstatné redukce učiva nelze prohlubovat výchovné působení naší školy. Naše škola je stále ještě převážně racionalistická, vyučovací a ne výchovná. Musíme ve školách vychovávat celého člověka, působit nejen na jeho intelekt, ale i na jeho cit a vůli. Pokud jde o výchovu citu, je třeba náležitě rozvinout a prohloubit estetickou výchovu v našich školách, ale to není možné při nynější přeplněnosti osnov a učebnic. Musíme potírat jednostranné rozumářství, pseudovědeckost a scholastičnost v našich školách.

Laureát státní ceny a mezinárodní ceny miru *prof. V. Dobiáš* prohlásil, že musíme ze všech sil bojovat proti neprospěchu žáků, odstraňovat všechny příčiny, které jej zaviňují. Naše škola se musí zbavit záplavy slov a knižní učenosti. Političnost ne lze hledat v krásných slovech, jež si snadno osvojujeme a která se lehce stávají frázemi, ale především v práci. Naše školy mají významný úkol vychovávat v mládeži uvědoměly, socialistický vztah k práci. Hovoříme často o tom, že se učíme od Sovětského svazu. Pohled na některé naše učebnice tomu však nenasvědčuje. S potěšením prohlížíme mnohé učebnice pro naše nejmenší. Nemůžeme však být spokojeni s četnými učebnicemi pro žáky vyšších stupňů, zvláště pro 9.—11. p. ročník. Jejich autoři jsou zřejmě odtrženi od života. Jinak by nahledli, že žáci se nepřipravují jen na jejich předmět, ale i na předměty jiné. V některých učebnicích, na př. pokud jde o literaturu, jsou nedostatky i ve výkladu látky. Není také správné, že se učebnice tak často mění. Za učebnice by měli odpovídat vždy jednotlivci, nikoli kolektivy. Nedovedeme se ještě náležitě učit z příkladu sovětských učebnic, které jsou namnoze konkrétnější než učebnice naše.

Doc. Dr. J. Novotný upozornil, že se mládež učí a mravně formuje i po opuštění školy. Musíme budovat teorii výchovy dorůstajícího pokolení. Důležitým úkolem bude vyrovnat se náležitě s otázkami rodinné výchovy. Zdolání národních a odpovědných úkolů ústavu zabraňují neuspokojivé platové poměry ve VÚP. Je úkolem vědecké rady, aby i v této věci byla nápomocna.

Předseda vědecké rady *akademik Chlup* kladně ocenil připomínky diskutujících k předneseným zprávám. Bude třeba svést rozhodný boj se všemi, kdož se na redukci učiva dívají jednostranně s úzkého odbornického hlediska. Učebnice pro národní školy jsou namnoze přiměřenější než učebnice pro žáky vyšších stupňů. I v nich se však často nedbá požadavku přístupnosti, na př. v učebnicích jazyka vyučovacích. V úsilí o redukci učiva může nám být příkladem Sovětský svaz, kde se touto otázkou vážně zabývá zvláště národní sbor pracovníků, sestavený ministrem Kairovem. Ze Sovětského svazu si musíme vzít příklad i v tom, že se při vzdělávání mladých generací nepočítá jen se školou, ale že se věnuje veliká péče vzdělávání a výchově mladých lidí i v dalších letech. Pokud jde o navazování současné vědecké práce v pedagogice na naši domácí tradici, ubezpečil *akademik O. Chlup*, že se tak děje a že se toto zaměření veškeré vědecké činnosti ústavu bude dále prohlubovat. Je také správné, že se na zasedání vědecké rady připomínají i otázky kádrového vybavení ústavu i neuspokojivé platové zařazení jeho

pracovníků. Jedná se již o přeházení ústavu mezi vědecko-výzkumné resortní ústavy; tím by se mimo jiné zlepšily i platové poměry pracovníků.

Zprávy ředitele ústavu i jeho brněnské pobočky byly pak schváleny.

*

V dalším průběhu zasedání byly projednány a schváleny zprávy předsedů jednotlivých komisí vědecké rady.

Členové komise pro teorii a dějiny pedagogiky podle zprávy *akademika Chlupa* souhlasí se zaměřením práce na tematiku »Základní otázky teorie sociálněvědné výchovy a vyučování«, jehož úkolem je revidovat a systematizovat pedagogickou problematiku, přispět k ujasnění pedagogického pojmosloví a k sestavení vysokoškolské učebnice pedagogiky. V učebnici se má podle doporučení komise uplatnit potřebný historický přístup a látce. Při projednávání úkolu »Didaktické otázky rozvíjení poznání, myšlení a řeči« bylo zdůrazněno, že t. zv. věcné učení nelze izolovat od čtení s výkladem, jež je základní metodou nejen jazykového, ale i tohoto učení. Komise kladně zhodnotila nový Slabikář. Ve výzkumu Slabikáře a Živé abecedy bude třeba si ověřit možnost optimálního rozvíjení postupu počátečního čtení, a to jednak laboratorně, jednak výzkumem normální školní praxe. Při komisi se zřizují dvě subkomise; první pro otázky mravní výchovy, druhá pro mimoškolní a mimoškolní výchovu. Komise má v plánu připravit vědecké diskuse o učebnici pedagogiky a o otázkách mravní výchovy naší mládeže.

Zprávu *akademika Chlupa* doplnil *Dr. J. Novotný*, který se ujímá vedení subkomise pro otázky mravní výchovy. Její členové budou pozorně sledovat průběh výzkumných prací, jimiž ústav chce pomoci řešit aktuální otázky mravní výchovy naší mládeže. I v Sovětském svazu se věnuje těmto otázkám zvýšená pozornost. V přítomné době se ústav zabývá především výzkumem výchovy kázně. Předmětem zkoumání byly především metody práce učitelů, u nichž byly zjištěny relativně nejúspěšnější a nejméně úspěšné výsledky výchovy žáků k uvědomělé kázně. Při výzkumu bylo také sledováno, jak učitelé pracují s Pravidly chování a jak škola spolupracuje s rodinou a pionýrskou organizací při této výchově. Kolektiv pořádá seminář o otázkách výchovy kázně. Výzkum pokračuje na vybraných osmiletých školách středních. Zkoumají se příčiny nekázně mladých provinilců. Pokud je to možno, sledují pracovníci i otázku výchovného vlivu filmu, divadla, literatury a sportu na mládež. Pracovníci ústavu přistupují podle názoru subkomise k řešení problému odpovědně. Je správné, že se zaměřují zejména na zjištění nevhodnějších výchovných metod, jejichž uplatnění v praxi by co nejvíce přispělo ke zlepšení současného stavu. Je žádoucí, aby se řešení těchto důležitých otázek věnovalo více pracovníků.

Akademik Bydžovský, předseda komise pro matematiku, navázal ve své zprávě o práci komise na svůj diskusní příspěvek. Matematika má v přeracionalisování naší školy důležitou úlohu. Ve vyučování tomuto předmětu se stále ještě málo dbá požadavku přiměřenosti učiva věku žáků. Přeceňuje se schopnost abstraktního myšlení žactva. Vyučování matematice má být co nejkonkretnější. Mnohé omyly ve vyučování matematice vycházejí z domněnky, že existují široké přenosy logického myšlení z matematiky, ty jsou však ve skutečnosti slabé. V diskusi byly vysloveny pochybnosti o takových závěrech výzkumů, kde by nebylo možno soustavně sledovat práci učitele a kde by se používalo jen občasných zjišťování vědomostí zkouškami. Bylo také konstatováno, že oddělení matematiky s malým počtem pracovníků není schopno zvládnout intenzivní výzkum na 6—8 školách.

Akademik Havránek, jemuž léčení mimo Prahu znemožnilo zúčastnit se zasedání osobně, upozornil ve svém dopise, že je třeba, aby komise vyučování společenským vědám spolupracovala s komisí pro estetickou výchovu v oblasti vyučování literatury. Poukázal také na nedostatečné personální vybavení metodických oddělení VÚP pro vyučování předmětům společenských věd. Zvláště citelná mezera je v oddělení dějepisu, kde proto nebylo možno zahájit výzkum učebnic, ač

by toho bylo naléhavě potřebí. V oddělení pro český jazyk byl podle zjištění komise správně položen důraz na průzkum syntaxe. Za správné uznala komise také zaměření výzkumu v ruštině na problémy vyučování gramatické, a to na základě mateřského jazyka. Komise velkou vyjádřila souhlas s pojetím výzkumu i s výběrem zkoumaných učebnic. Při posuzování učiva ze syntaxe je potřebí hledět k tomu, zda se správně spojuje vyklad formální stránky věty a její významové výstavby. Průzkum vyučování slohu je důležitý proto, že jeho postavení mezi literaturou a gramatikou je stále ještě nejasné. Při výzkumu by se nemělo zapominat ani na školy pedagogické.

O práci komise pro přírodní vědy a polytechnické vzdělání podal zprávu *Dr. A. Vodička*. V páté sekci VÚP se výzkum učebnic zaměřuje především na fyziku v 7. ročníku, na chemii v 8. ročníku, na biologii v 6. a 10. ročníku a na zeměpis v 8. ročníku. Provádí se pedagogické pozorování a v pravidelných intervalech se zkoumá stav vědomostí a dovedností žáků v různých podmínkách (město, venkov, prostředí průmyslové, zemědělské). Zjišťuje se zvláště přiměřenost učiva schopnostem a vyspělostí žáků. Členové komise zdůraznili, aby pracovníci věnovali náležitou pozornost zkoumání práce učitele i dalších podmínek, na nichž je prospěch žáků závislý. Vyslovili se i pro uskutečnění vhodných pedagogických pokusů. K zabezpečení výsledků tohoto výzkumu přispěje ministerstvo školství tím, že na návrh VÚP vydá pro OPS a KPS směrnice, jak má učitelstvo shromažďovat materiál o práci podle nových osnov a učebnic. Tento materiál bude dán k dispozici ústavu.

Komise pro estetickou výchovu, o jejíž práci referoval *prof. V. Dobiáš*, projednávala na svých schůzích současný stav literární, hudební a výtvarné výchovy na našich školách i problematiku účinné pomoci škole a učitelstvu. Komise připravuje memorandum o stavu estetické výchovy a o podmínkách jejího zlepšení v došavadním učebním plánu a učebních osnovách pro jedenáctiletou střední školu. Je nutno zlepšit neblahou situaci v estetické výchově na našich školách. Aby se to podařilo, musíme učitele přesvědčit o veliké výchovné síle umění, naučit je umění rozumět a hlavně je získat, nadchnout, aby sami z vnitřního zájmu učili mládež umění poznávat a milovat. Bude nutno vypracovat vhodnou příručku pro učitelstvo. Podobně jako v jiných odděleních, i v sekci estetické výchovy bylo by třeba v pražském ústavu posílit řady pracovníků. Také na ministerstvu je třeba pracovníků, kteří by se těmto otázkám soustavně věnovali.

Zprávu *prof. Dobiáše* doplnili za výtvarnou výchovu akad. malíř *prof. B. S. Urban* a za hudební výchovu *prof. Dr. J. Plavec*. *Prof. Urban* označil výtvarnou výchovu na školách za krajně neuspokojivou. *Prof. Plavec* upozornil na diskusi v časopise *Sovětská kultura*, v níž byl otištěn otevřený list 73 učitelů moskevských škol ministru Kairovi o nedostatcích v hudební výchově. K zlepšení stavu hudební výchovy na sovětských školách byla učiněna některá významná opatření (na př. zavedení nepovinných hodin sborového zpěvu v 5.—10. ročníku), která jsou pro nás poučením i příkladem.

Prof. Dr. M. Kredba navázal na slova *prof. Dobiáše* o tom, že škola má být radostná pro děti i pro učitele. Zatím má naše škola k tomuto ideálu hodně daleko. V našem výzkumu v oboru tělesné výchovy, školní hygieny a defektologie se uskutečňuje spolupráce pedagogů a lékařů. Při projednávání výzkumu doporučila komise vedle pedagogického pokusu a pozorování propracovat se zúčastněnými lékaři i vhodné zkoušky organismu. Měl by být učiněn pokus doplnit diagnosu správného držení těla, jejíž charakter je převážně anthropometrický, zjišťováním stavu svalového tonusu metodou elektromyografickou. Ve výzkumu režimu žákova dne s hygienického hlediska bylo doporučeno doplnit metody psychologické metodami fyziologickými. Výzkum bude rozšířen i na zkoumání vlivu směnného vyučování na pracovní zatížení žáků. V práci defektologického oddělení, věnované výzkumu vzniku obecných představ a pojmů u dětí oligofrenních a hluchoněmých, bylo schváleno sledovat studovaný jev i metodou laboratorní, v níž je zapotřebí zachytit zákonitosti průběhu diferenciacce u těchto dětí. Kladně byla v ko-

miši oceněna spolupráce orthopeda doc. Dr. Jaroše, který seznámil komisi s cennými zkušenostmi z mezinárodní konference orthopedů v Běhradě, zejména s výsledky svých rozhovorů se sovětskými pracovníky ve fyziologii tělesné výchovy prof. Krestovnikovem, Krjačkem a Letunovem.

O práci komise pro psychologii informoval účastníky zasedání její předseda prof. Dr. J. Vaňa. Oddělení pro psychologii dítěte vychází ve své výzkumné problematice ze zákonitostí a mechanismů vyvoje vyšší nervové činnosti dítěte a hledá pak aplikace poznatých zákonitostí v praxi. Pedagogická psychologie se zabývá psychologickou stránkou procesu učení a výchovy, t. j. volí svou výzkumnou problematiku ze školní praxe a psychologicky ji analyzuje. Komise se zaměřuje ve své práci především na projednávání nejasných nebo sporných věcí v práci obou oddělení, zvláště pokud jde o správné uplatnění dialekticko-materiálistické koncepce v pojetí a metodice výzkumů. Při posuzování práce Psychologické otázky počátečního čtení a psaní dospěla komise k závěru, že je možno omezit statistické údaje, aniž budou oslabeny správné závěry práce. Komise doporučila pracovníkům výzkumu, aby věnovali soustavnou pozornost promýšlení základních otázek metodologie.

*

Předseda vědecké rady ocenil v závěru, že všechny projevy byly vedeny láskou ke škole, k mládeži i k vědě. Vyzdvihl, že jedním z hlavních úkolů naší pedagogické vědy v současné době je oprostít vyučování v našich školách od zbytečné přítěže, vyrovnat se na vědeckém základě s naléhavým požadavkem redukce učiva. Chceme dát naší mládeži základní vědomosti, na nichž by mohla dále budovat, seznamovat ji se základy věd tak, aby si odnášela ze školy pevné a trvalé znalosti. Odstraněním podružného učiva usnadníme naší škole, aby mohla vzdělávat mládež způsoby přiměřenějšími jejímu věku a aby lépe než dosud mohla plnit své důležité úkoly při výchově mravní, estetické a tělesné. Tím zároveň přispějeme k tomu, aby se naše mládež rozvíjela všestranněji a aby prožívala svá školní léta i celý svůj příští život tak radostně a šťastně, jak jí to všichni ze srdce přejeme.

*

V závěru zasedání bylo přijato toto usnesení:

Vědecká rada Výzkumného ústavu pedagogického Jana Amose Komenského vzala na vědomí zprávu o *plnění pracovního plánu* ústavu na rok 1954. Vyslovuje souhlas s tím, aby ústav za vedení předsedy vědecké rady ústavu s. akademika Chlupa se věnoval *výzkumu učebnic*, který má přispět k podstatné redukci učiva, ke zlepšení učebních osnov a učebnic a práce podle nich, k vypracování metodik jednotlivých učebních předmětů.

Vědecká rada souhlasí s tím, aby se ústav intenzivněji věnoval *otázkám mravní výchovy*, a to především *otázkám kázně*, a aby pro koordinaci vědecké práce v tomto oboru byla ustanovena při vědecké radě subkomise za vedení doc. Dr. J. Novotného.

Schvaluje se, aby sekce *estetické výchovy* vypracovala memorandum o stavu estetické výchovy na školách a předložila je k projednání vědecké radě ústavu na jejím nejbližším zasedání. Vědecká rada doporučuje, aby byla *doplněna sekce estetické výchovy*, a aby i v ministerstvu školství byli v *metodickém oddělení* pracovníci pro jednotlivé obory estetické výchovy.

Vědecká rada souhlasí se zřízením komise pro psychologii za vedení prof. Dr. J. Váni, a subkomise pro *mimoškolní výchovu* za vedení Dr. Franta Holešovského.

Ve *čtvrté sekci* pro metodiku vyučování společenským vědám je třeba urychleně obsadit místo vědeckého pracovníka v metodice dějepisu a lépe zajistit výzkum slohu a vyučování ruské literaturě.

V *páté sekci* pro metodiku vyučování přírodním vědám a matematice je třeba přesněji vymezit výzkumnou problematiku a zajistit výzkum organizačně tak, aby

mohl být prováděn co nejobektivnějšími metodami. Pro tuto sekci je také třeba získat potřebné pracovníky.

V *sestě sekci* se doporučuje, aby se výzkum vhodnosti souvislého nebo intervalového způsobu nácvičku různých pohybových stereotypů v tělesné výchově doplnil za účasti lékařů metodami pedagogického pokusu a funkčními zkouškami organismu. Při výzkumu vytváření navyku správného držení těla měl by být učiněn pokus doplnit diagnosu správného držení těla zjišťováním stavu svalového tonusu. V *tematu* »Hygiena režimu dne žáka« se doporučuje učinit pokus zjistit ve spolupráci s odborníky na Hennerově neurologické klinice zatíženost žáků metodou převážně fyziologickou za použití elektromyografu a elektroencefalografu.

Všem pracovníkům ústavu se doporučuje, aby *podávali v tisku zprávy o konaných pracích* a pomáhali na základě předběžných výsledků výzkumu školní praxi. Přinese to prospěch škole i pomůže rozvinout theoretický pedagogický ruch. (Při projednávání plánu výzkumu na rok 1955 je třeba věnovat větší pozornost otázkám *metodiky pedagogického výzkumu.*)

Dále se doporučuje, aby k provádění každého výzkumu byl sestaven *komplexní kolektiv*, v němž vedle pracovníků ústavu budou především všichni učitelé, u nichž se výzkum koná, dále vědečtí pracovníci příslušných vědních oborů. Tyto výzkumné skupiny řeší kolektivně všechny otázky příslušného výzkumu. Učitelé, kteří se výzkumu účastní, mají být vedeni k tomu, aby hlouběji sledovali vlastní práci a účastnili se pedagogických čtení.

Vědecká rada se obrací na ministerstvo školství se žádostí, aby v mezích rozpočtových možností zlepšilo *platové poměry* vědeckých pracovníků ústavu a pomohlo získat pro ústav kvalitní vědecké síly pro obory, dosud v ústavu vůbec neobsazené nebo obsazené jen nedostatečně. Vědecká rada rovněž doporučuje, aby Výzkumný ústav pedagogický J. A. Komenského byl převeden mezi *vědecko-výzkumné resortní ústavy*. Vědecká rada pověřuje svého předsedu s. akademikem O. Chlupou, aby tyto otázky v zastoupení vědecké rady na ministerstvu projednal.

Podle záznamů zpracoval Dr. Fr. Výborný, VÚP, Praha